

Forord

I det traditionelle Grønland var angakkoq'en en person, der besad magiske kræfter, og som havde evner for at se og være i kontakt med det ukendte. At blive angakkoq krævede en lang, hård træning med mange prøvelser, som kulminerede i et møde med en hjælpeånd, som oftest havde skikkelse af et dyr. For at dette kunne ske, skulle dyret sluge angakkoq'en, som derefter blev "født" på ny. Den fornemste hjælpeånd, en angakkoq kunne få, var en isbjørn. På sin vej gennem isbjørnens bug opnåede angakkoq'en nye indsigter og overmenneskelige kræfter.

Jette Bang lod sig opsluge af Grønland, som blev hendes isbjørn. Den store, enestående billedsamling fra hendes rejser rummer al hendes indsigt fra isbjørnens bug.

Samlingen udgør en unik kulturarv, en historisk dokumentation og er samtidig de første professionelle fotografiske kunstværker fra Grønland.

Leise Johnsen

Jette Bang, fotograf og forfatter, 1914-1964

I 1936 rejser en ung dansk kvinde til Grønland. Hun er nyuddannet fotograf, og hendes mål er at dokumentere det liv, der leves i Grønland. Et Grønland, der er lukket for omverdenen.

Kvinden hedder Jette Bang og er 22 år.

Hun viser sig hurtigt at være mere end en teknisk dygtig fotograf. Hun bryder med den tids traditionelle måde at fotografere fremmede folkeslag på. Det etnografiske fotografi tilfører hun det moderne fotografis nyskabende vinkler og kompositioner.

Jette Bang tilfører repræsentationen af Grønland helt nye dimensioner. Hun viser sider af landet, som ikke før har været skildret i samme grad: Fotografier af kvinder, børn og det levede liv. Ellers har interessen for Grønland hidtil primært været dyrket og repræsenteret gennem mandlige polarforskeres heltmodige ekspeditioner.

Jette Bangs fotografier udstråler et sjældent, intenst nærvær, uanset om hun skildrer mennesker, landskaber eller rejseaktiviteter. Hendes beundring for og kærlighed til det menneskelige liv og den natur, hun oplever i Grønland, kommer til udtryk gennem lys, former og kompositioner i hendes motiver. Elementer, der udvider fotografierne til kunstværker.

En væsentlig kvalitet ved fotografierne er, at hun formår at komme tæt ind på de mennesker, hun fotograferer, uden at krænke eller udstille dem. Hun skaber tillidsfulde rum for mennesker, der generøst deler deres nærvær og liv. Det gør hendes fotografier dragende, unikke og tidløse.

Barndom og ungdom

Jette Bang blev født i 1914 som datter af Margrethe Laub Bang og Thomas Bang. Hun blev døbt Jytte, men blev aldrig kaldt andet end Jette. Hun voksede op på Christianshavn, i Overgaden Neden Vandet mellem Torvegade og Sankt Annægade.

Bydelen var på dette tidspunkt hovedtrafikåre for Grønlandsfarten. Det var herfra, studerende, handelsfolk og berømte opdagelsesrejsende drog afsted på deres sagnomspundne ekspeditioner, og det var her, grønlænderne satte deres fødder på dansk jord for første gang. Der har været et leben og en duft af eventyr over området på dette tidspunkt, og det var et tilløbsstykke i København, når de store skibe skulle lastes, sætte sejl og gøre klar til afgang.

Jette Bangs ungdom var de danske polarforskeres storhedstid. Det var en tid, hvor Knud Rasmussens bog "Den store Slæderejse" var at finde på konfirmandernes gaveborde, og hvor højtekspionerede polarekspeditioner blev betalt over det danske statsbudget og havde statsmænds og kongehusets bevågenhed. Jette Bangs forældre var velstillede, hun gik i privat pigeskole, og efter en nysproglig studentereksamen i 1932 opholdt hun sig i Paris for at tage filosofikum. Her mødte hun Eigil Knuth, som havde deltaget i Danmarks Nationalmuseums arkæologiske udgravninger i Grønland i starten af 30'erne. Han tilhørte inderkredsen af Grønlandsnetværket i Danmark, som Jette Bang senere skulle blive en del af.

Jette Bang rejste rundt i Europa sammen med veninden Anne Lise Kreutzfeldt i årene 1932-1933. På det tidspunkt var det usædvanligt, at to unge kvinder rejste alene rundt i et Europa, der var præget af voldsom politisk og økonomisk ustabilitet. Det vidner om Jette Bangs tidlige trang til at udforske og udfordre verden.

Læretid i København

Jette Bang kom i lære som reklame fotograf hos Jonals Co. i perioden 1933-1935. Jonals Co. blev stiftet af Herman Bente, en driftig mand, der på trods af 30'ernes svære økonomiske situation havde fremgang med sit fotofirma. Da firmaet startede midt i 20'erne, var der to ansatte foruden Herman Bente selv. I 1933, da Jette Bang påbegyndte sin læretid, var firmaet vokset og flyttet til en prestigefyldt adresse i Kunstindustrimuseets villa midt i København.

Jonals Co.s reklamefotografier var optimistiske, æstetiske, velkomponerede og af høj kvalitet. Det tiltrak de toneangivende og moderne industrielle kunstnere, herunder arkitekten, kritikeren og forfatteren Poul Henningsen, arkitekten Arne Jacobsen og sølvsmeden Georg Jensen. De brugte Jonals Co.s fotografiske fremstilling af deres møbler, lamper, smykker m.m. til at promovere deres produkter. Dét udtryk skulle blive varemærket for klassisk dansk design og har stadig en stærk indflydelse på nutidig moderne design og arkitektur.

Under Jette Bangs rejser til Grønland var det Jonals Co., der tog sig af opbevaring af negativerne, som hun løbende sendte ned til firmaet. Jonals Co. fremkaldte filmene og meldte tilbage telegrafisk eller pr. brev og kom med råd og vejledning til kvaliteten af materialet, belysning og andre tekniske detaljer. Jette Bang havde ikke selv mulighed for at vurdere resultatet af fotografierne undervejs, men justerede sine optagelser på baggrund af tilbage-meldingerne fra Jonals Co.

Det blev således også Jonals Co., der kom til at stå for den første systematiske opbevaring af fotografierne. Jette Bang siger selv om samarbejdet: *"Det er en stor Støtte – det er næsten en Nødvendighed under sådanne fotografiske Ekspeditioner at have en Basis hjemme, et slags Hovedkontor, der ordner hele den civiliserede Del af Arbejdet, som næsten er den største."*

Kulturradikal inspiration

I København færdedes Jette Bang i mellemkrigstidens intellektuelle kredse med blandt andre forfatteren og kunstkritikeren Rudolf Broby-Johansen og forfatteren Otto Gelsted. Hun tog aldrig for alvor del i de kulturradikale debatter eller var direkte politisk aktiv. Men hun var et meget belæst menneske og utvivlsomt præget af tidens intellektuelle litteratur og de mange forskellige tidsskrifter, der så dagens lys i denne periode. Det var forfattere som Poul Henningsen, Aksel Sandemose og Tom Kristensen, der med deres kulturradikale tekster efterlyste det frie menneske.

Den litterære retning kaldes i litteraturhistorien ny naturalisme, livs- og instinktdyrkelse, primitivisme og animalisme. Der var en dyrkelse og en stræben efter en naturlig kerne af oprindelighed hos det enkelte menneske.

For en gruppe af disse mennesker var det menneskelige ideal personificeret i folkehelten Knud Rasmussen. Det var ikke kun på grund af hans lange, farefulde ekspeditioner, men også fordi han i sin lille, seje mandsskikkelse inkarnerede den animale tidsånd, at han i 20'erne blev en regulær folke- og nationalhelt. Han var selve drømmen om en ny og rigtigere tid og den ny tids rigtige mand. Han kunne begå sig alle steder, være vild med de vilde og civiliseret med de civiliserede. Det perfekte menneske, der tilsyneladende hvilede i sig selv. Ved Knud Rasmussens død i 1933 krævede forfatteren Johannes V. Jensen, at der blev lavet en gipsafstøbning af folkeheltens krop med ordene: *"Hvilke lemmer må den mand ikke havde haft!"*

Det var næppe folkeheltstatus eller gipsafstøbninger, der tiltrak Jette Bang. Til gengæld møder vi gennem hendes fotografier, film og bøger en søgen efter oprindelighed, det frie menneske og en tilværelse uden europæiske konventioner. Hun formulerede det selv klart i sin bog "30.000 Kilometer med Sneglefart" fra 1941: *"Nu havde jeg nået min Jordhytte. Den Hule og det Liv, jeg lige fra Barn havde længtes efter i mine Drømme, og som i de senere år havde været det bestemte Mål, jeg havde arbejdet imod."*

Første rejse til Grønland

Da Jette Bang var færdiguddannet som fotograf i 1936, var hendes mål at rejse til Grønland for at fotografere. Da der var indrejseforbud på dette tidspunkt, skulle alle forhold angående rejsen drøftes og godkendes af Grønlands Styrelse.

Under henvisning til processen i Haag i 1933, hvor Danmark havde fået tilkendt retten til hele Grønland, skrev Jette Bang en ansøgning til Grønlands Styrelse med henblik på at udføre fotografiske studier i Grønland. Hendes ønske var, at Styrelsen skulle engagere hende til at lave et fotoarkiv med dokumentariske billeder fra hele Grønland.

Hun blev ikke engageret af Grønlands Styrelse, men fik dog tilladelse til at rejse til Grønland på den betingelse, at hun selv betalte rejse og ophold. Endvidere fik hun et kreditiv, som opfordrede alle tjenestemænd på bopladser og i bygder til at hjælpe hende på bedste vis med den opgave, hun stod overfor. Selvom hun selv finansierede sin rejse, mente Grønlands Styrelse endvidere at være i sin gode ret til at udfærdige en lang liste over en række motiver, som hun skulle fotografere. Listen indeholdt 26 punkter med alt fra "primitiv vandhentning" til "sygehusbyggeri."

Jette Bangs første rejse til Grønland begyndte den 7. april 1936 på S/S Hans Egede. Ombord på skibet var også Eigil Knuth, den franske officer og polarforsker Paul-Émile Victor, antropologen Robert Gessain og Micha Perez fra Schweiz. De fire mænd skulle krydse indlandsisen fra vest-

kysten til Ammassalik på østkysten. Jette Bang var med et stykke ind over indlandsisen for at udlægge depoter. I Eigil Knuths bog ”4 Mand og Solen” fra 1937 beskrives en ung kvinde, Mette, som tager resolute beslutninger for at opnå det bedste resultat med sine fotografier. Mette, alias Jette Bang, beskrives som ”en af Drengene”. Hun var ikke bange for at befinde sig i farlige situationer, og hun stod ikke tilbage for de andre rejseledsagere. Eigil Knuth bruger Jette Bangs fotografier som illustrationer i sin rejsebeskrivelse fra turen, og hun omtales igen i bogen ”Billedhugger i Ammassalik” fra 1943.

Jette Bangs første Grønlandsrejse kom til at vare ca. otte måneder. Hun tilbagelagde tusindvis af kilometer op og ned langs den grønlandske vestkyst.

Den 22. november 1936 var Jette Bang igen hjemme i København. Den første rejse er ikke beskrevet i bogform, men en del af billederne fra turen eksisterer, og enkelte af dem er gengivet i hendes fotobog ”Grønland” fra 1941.

Mindre end tre måneder efter hjemkomsten, lørdag den 6. februar 1937, var der fernisering på Kunstindustrimuseet i København, hvor Jette Bang udstillede 400 fotografier fra Grønland. Det var en betydningsfuld udstilling, som statsminister Stauning var protektor for. Pressen stillede spørgsmål til den unge kvindelige fotograf, som i en alder af 22 år havde rejst alene rundt i Grønland. Det var en enestående og usædvanlig historie. Ikke færre end 27 forskellige aviser bragte artikler fra udstillingen, der blev et tilløbsstykke.

I januar 1937 søgte Jette Bang igen om indrejsetilladelse, nu til Østgrønland. Denne gang betalte Grønlands Styrelse for hendes rejse og ophold, mod efterfølgende at få overdraget et antal fotografier. Jette Bang tog afsted i begyndelsen af juli 1937 og var hjemme igen den 12. september samme år. På denne rejse optog hun også filmen ”Den yderste Ø”.

Jette Bangs arbejdsmetode

Udover Jette Bangs tekniske professionalisme som fotograf besad hun en fin indlevelsesevne og vidste instinktivt, at hun ikke kunne komme brasende med et kamera og forvente, at folk stillede op til fotografering. Hun siger selv: *”Min opgave var at fæstne Grønland sammen på en filmstrimmel, og min eneste chance for at fange det ægte Grønland bestod i, at jeg kunne bevæge mig i ubemærkethed og glide naturligt ind i landets dagligdag. Under de to tidligere Grønlandsophold havde jeg til en vis grad lært dette ved min rejsemetode, hvor jeg kom i berøring med alle slags mennesker, uden at de behøvede at ofre mig for mange hensyn.”* Hendes metode kan kaldes ”fluen på væggen” eller deltagerobservation. Jette Bang deltog i vid udstrækning i grønlændernes liv, og det gav hende mulighed for at fotografere hændelser og motiver uden større iscenesættelse. Det er imidlertid illusorisk at forestille sig, at omgivelserne

ikke reagerede på den unge, lyse danske kvindes tilstedeværelse, og at det ikke har påvirket deres handlinger og posering foran kameraet.

Jette Bangs fotosamling har en forunderlig karakter af, at hun har haft fri adgang til mangfoldige dele af befolkningens liv og virke. Årsagen til dette fænomen er flertydigt.

Jette Bang repræsenterede en autoritet, dels som dansker, men i særdeleshed også som udsending fra Grønlands Styrelse. Hun medbragte mange attraktive varer og var også af den grund interessant for lokalbefolkningen.

Dertil har det uden tvivl haft stor betydning, at Jette Bang var kvinde. Det åbnede op for en helt anden indgang til grønlændernes liv. Det særlige ved Jette Bangs fotografier er, at det ofte er kvinder og børn, der er i fokus.

Hun omtaler sit venskab med en ældre grønlandsk kvinde: *"Af hende lærte jeg, at der opstår et særligt frimureri mellem kvinder tværs over alle ydre forskelligheder. Det var en nyttig viden, den har senere bragt mig ind i fremmede huse og telte, hvor jeg har ønsket mig adgang."*

Der er meget få af de fotograferede i hendes samlede produktion, der rummer udtryk af forbehold. Der er snarere et udtryk af stolthed over at blive fotograferet. Det er tydeligt, at fotografierne udtrykker beundring for grønlænderne og det liv, de lever. Selv siger Jette Bang: *"Alle grønlændere og mongoler er behagelige at se på, synes jeg. Grønlændernes skikkelse er harmonisk, og især er deres bevægelser smukke. Lemmer og krop samarbejder, så de virker som en helhed, en del af den natur, de færdes i."* Hun har mange overvejelser omkring det grønlandske udseende, som hun finder meget æstetisk på en særlig måde. Grønlænderne er "en del af naturen, som omgiver dem, i perfekt harmoni." Udover deres umiddelbare skønhed er det også den enkle, oprindelige livsform, der tiltaler hende. Jette Bang tilfører Grønland og grønlænderne et ukritisk glorificeret perspektiv. Hun ser dem som hævet over den vestlige verdens stress og jag. *"Hos grønlænderne og i de omgivelser, de har skabt sig, finder man overalt den ægte funktionalisme, ikke at forveksle med vores søgte funkisstil,"* skriver hun. Det er beskrivelsen af et liv, som hun selv i nogen grad tilstræbte og var fascineret af.

Inuitkulturen i transformation

1930'ernes Grønland var på vej ind i en overgangsfase fra fangersamfund til et moderne og mere komplekst samfund. Jette Bang så det som et af sine mål at nå at dokumentere den oprindelige, traditionelle inuitkultur, der var under hastig transformation. Hun var fast overbevist om, at grønlænderne skulle bygge deres nye samfund på traditionelle værdier i kulturen.

Det var derfor hendes håb, at hendes produktioner kunne bidrage positivt til denne transformationsproces ved at sikre visuel dokumentation for landets kultur og levevis, som hun frygtede ville gå tabt.